

OBSEDENOST Z NEVPRAŠLJIVO "VREDNOTO NA SEBI"

ali

Tradicija in lov za izgubljenim zakladom

Poročilo s simpozija/konference "Ethnic Traditional Culture and Folk Knowledge" (Etnična tradicionalna kultura in ljudsko védenje),

ki je bil na

Inštitutu za etnologijo in antropologijo pri Ruski akademiji znanosti v Moskvi med 21. in 24. marcem 1994

Spremenjene razmere v Vzhodni Evropi so bile povod za velike spremembe v etnoloških pristopih v tem delu sveta, kar se je praktično povsod odražalo v afirmaciji (kulturne, socialne in tudi občje) antropologije in opuščanju tradicionalnih etnografskih konceptov. Posebej izrazit je preskok od "etnografije" k "etnologiji in antropologiji" na Inštitutu za etnologijo in antropologijo pri Ruski akademiji znanosti. Toda ta proces ni tako enosmeren in enostaven, kot bi se morda zdelo, zato je potrebna stalna refleksija aktualnih pristopov k raziskovanju "ljudskih kultur" in "načinov življenja" (tudi pri nas v Sloveniji, kjer se antropologija emancipira preveč razpršeno). To je bil glavni razlog za organizacijo moskovskega simpozija, na katerem so imeli ruski etnografi, etnologi, antropologi in ostali raziskovalci možnost reflektiranja lastne pozicije ob soočanju svojih konceptualnih pristopov in jasno izraženih dilem o tem, kako naj se v sodobnem svetu sploh lotevajo obravnavanja in raziskovanja najrazličnejših vidikov tradicije, z etnologi in socialnimi ter kulturnimi antropologi iz ostalih delov sveta.

Simpozij je bil posvečen dvema glavnima temama, tradicionalni ljudski medicini in človeškemu okolju. Probleme ljudske medicine se ruski etnologi (in novopečeni antropologi) lotevajo interdisciplinarno, tako da k svojim tradicionalnim etnološkim raziskavam dodajajo še dela medicinskih strokovnjakov, farmacevtov, psihologov itd. Na sami konferenci so predstavili tudi nekaj referatov, s katerimi so predstavili ukvarjanja s področjem t.i. alternativnih medicinskih tehnik (bioenergija) ter seveda klasičnih "tradicionalnih ljudskih" tehnik zdravljenja. S tem v zvezi posvečajo veliko pozornosti tudi okolju (tudi v smislu Lovelockovega koncepta Gaie, Zemlje kot živega organizma). Pri tem pa, kot je bilo opaziti, velikokrat zaidejo v nevarne bližine prehitrih sklepanj v smislu modnih doneskov "psevdoznanosti".

Drug problem, ki zadeva delovanje ruskih etnologov (in strokovnjakov iz sorodnih strok, saj je ruska etnologija zelo tvorno interdisciplinarno usmerjena), je vprašanje tradicionalne kulture nasploh in njenega izginjanja ali transformacije v spremenjenih življenjskih pogojih. Vprašanje "človeškega okolja" tako nikakor ni naivno, zelo pestri pa so tudi pristopi k razumevanju procesov hitrih kulturnih in družbenih sprememb v vseh kottičkih tega sveta.

Ker je bil simpozij razdeljen na sekcije, ni bilo mogoče spremljati vseh referatov, poleg tega pa je veliko načrtovanih prispevkov odpadlo. Naj naštejem sekcije: Magija, šamanizem; Med semantiko in racionalnostjo; Duhovno življenje in dinamika telesa v ljudski kulturi; Človek, okolje in ljudska ekonomija; Diagnoza in zdravljenje v tradicionalni ljudski medicini; Prehrana in prehrabene navade; Čas. Ciklično ponavljanje. Koledar.; Ljudsko védenje (ljudske izkušnje) in moderno naravoslovje; Filozofski vidiki ljudske kulture; Naselja. Bivanje, Kultiviran prostor.

Na simpoziju je bilo opaziti velik razkorak med tradicionalnimi, celo romantičnimi pogledi na "ljudsko kulturo", in sodobnimi, bolj antropološkimi pristopi. Ruska etnologija se očitno nahaja na razpotju med staro etnografijo in novo antropološko metodologijo in se v tem razkoraku še ni odločila, na katero pot bo stopila. Morda je glavni problem v tem, da si zastavlja vprašanje ali-ali (kar je sploh značilno za večino tovrstnih sprememb), torej v smislu izključujoče oz. alternativne disjunkcije: ali raziskovati "pravo" (izumirajočo) tradicijo, ki raziskovalcem ves čas dobesedno izginja pred očmi oz. umira, ali "vse ostalo". Problem tradicije seveda ni v tem. Problem dela in usmeritve je predvsem problem znanstvenega konteksta, v katerem delujejo konkretni znanstveniki na konkretnem terenu, v konkretnem okolju. In izbor metod dela je omejen. Rigorozne znanstvene metode so skupen temelj "modernih" in "tradicionalnih" pristopov, medtem ko je vprašanje vrednostnih sodb v zvezi s predmetom raziskave za samo znanost ne samo povsem irelevantno, ampak največkrat žal tudi moteče (zamegljujoče v smislu parole, da "cilj opravičuje sredstva", ali pa v smislu podtikanja raziskovalčevih romantičnih idealov "umirajoči tradiciji"). Obsesija z izginjanjem tradicije je stalna presija vseh etnologov, etnografov in (tudi velikega dela) antropologov, in četudi ji je treba priznati resno težo, saj gre za stalni proces v (ne le novodobni) izgradnji človekovega sveta, se tradicija vse prepogosto sprevrže v čaščeno zlato tele, ki v "resni" znanosti nima kaj iskati. Takšne so bile vsaj moje misli, s katerimi sem zapuščal moskovsko konferenco. Vse bolj sem prepričan, da je vprašanje izginjanja tradicije predimenzionirano in da bi najprej trezne sondažne raziskave, potem pa kompleksne usmerjene ciljne raziskave v najbolj ogroženih primerih, pri katerih pozitivne znanstvene metode ne bi nikoli postavljali pod vprašaj, prinesle veliko več rezultatov od brezglavega pehanja za "umirajočo tradicijo".

Med udeleženci tega manjšega simpozija (na katerem je sodelovalo kakšnih 30 tujcev in približno toliko ruskih strokovnjakov) so bili antropologi in etnologi iz ZDA, Portugalske (Francije), Švice, Norveške, Velike Britanije (Severne Irske), Češke, Kuvajta, Indije, Romunije, Madžarske, t.i. ZRJ, Gruzije, ter nekaterih držav iz bivše Sovjetske Zveze in seveda Rusije. Zato so bile razprave izjemno raznolike, žal pa noben razpravljalec ni mogel svojega referata predstaviti v celoti, saj si ruski Inštitut ni mogel privoščiti tehničnih sredstev za sprotno simultano prevajanje na slušalkah (žal ruski etnologi večinoma ne govorijo angleško), ampak so prevajali sproti, tako da se je vse skupaj zelo upočasnilo. Tudi sicer je organizacija potekala bolj po rusko, torej anarhično.

Slovenski prispevek na simpoziju je bil zelo opazen. Meta Krese Baskar (Institutum Studiorum Humanitatis) je v sekciji o prehrani in prehrabnenih navad predstavila prispevek z naslovom: "'Zdrava mediteranska dieta' v vasi Sveti Peter - modrost tradicije ali podjetje nutricionistov?", dr. Iztok Saksida (Oddelek za sociologijo na FF) je v okviru sekcije o naseljih, stanovanju in kultiviranem prostoru predstavil referat z naslovom: "K pomenu meja: organizacija in spoznavanje okolja v vasi Supeir (Istra)", sam pa sem v sekciji o filozofskih vidikih ljudske kulture predstavil dinamiko soodnosa med kulturno inovacijo in tradicijo v prispevku z naslovom: "Kreativna igra razumevanja in napačnega razumevanja: antropološka terenska raziskava punk rocka v nekaj slovenskih vaseh".

Rajko Muršič

Z OBISKA NA NOVI UNIVERZI V LIZBONI

Študentje in profesor Zmago Šmitek z oddelka za etnologijo in kulturno antropologijo smo se v začetku novembra 1993 vrnili z dvotedenske študijske poti po Portugalski. Iz Slovenije je 3000km v eno smer lahko že eksotika, kar pa je eksotično, vedno nekaj prikriva in kar ostaja prikrito, človeka boleče privlači. In če je kje v Evropi na enem mestu toliko eksotike v deželi in njenih ljudeh, lahko to najdemo prav v Portugalski in Portugalcih. Pa ni vse samo v eksotiki, takšna pot omogoči študentu vzpostavitev dragocenih stikov s kolegi študenti in profesorji na fakultetah, inštitutih in muzejih, ki so, doma, v knjigah in na predavanjih nedosegljivi.

Ker smo v obdobju velikih programskih in vsebinskih sprememb na oddelku, ki begajo zlasti študente, je takšna pot koristna tudi za izmenjavo mnenj o teoretičnih vprašanih stroke, ovrednotenju doseženega in vizijah načrtovanega.

Na oddelku za antropologijo Fakultete za družbene in humanistične vede v Lizboni nas je sprejel predstojnik oddelka prof. dr. Antono Mesquitela Lima, ki je konec 60-ih študiral v Parizu pri Claudu Levi-Straussu. Trenutno je vpisanih 300 študentov, ki študirajo pri 27 profesorjih in asistentih. Po študijskem programu morajo v štirih letih opraviti 24 izpitnih obveznosti, tako da vsako leto vpišejo 6 predmetov, kar nanese 6-9 ur predavanj in vaj dnevno. V prvih letih študente oskrbijo s temeljnimi znanji iz biologije, antropološke teorije, etnografije, statistike in matematike za družboslovce. Zadnji dve leti pa se na urniku pridružijo predavanja iz antropologije religije, ekonomske in politične antropologije, etnologije, antropologije simbolov in antropologije jezika. Predavanja iz portugalske etnologije poslušajo le dve leti, kot tudi predavanja iz neevropske etnologije (ki sledijo našemu, do pred kratkim uveljavljenem konceptu na semester - en kontinent).